

Передруковувать заборонено.

В. В. БАБІЄНКО

I.

ВАРІЯТ З 1906 РОКУ

ОПОВІДАНЄ

II.

ВІРШ

III.

МІЖ БУРЛИВИМИ ФІЛЯМИ

ДРАМА НА 4 ДІИ І 5 ОДМІН.

ЦІНА 35 ЦЕНТІВ.

ВІННІПЕГ, МАН, КАНАДА.

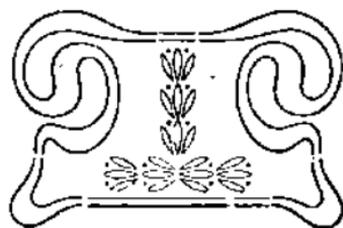
1918

З друкарні Українського Голосу.

В. В. БАБІЄНКО

МІЖ БУРЛИВИМИ ФІЛЯМИ

ДРАМА НА 4 ДІЙ І 5 ОДМІН

ВІННІПЕГ, МАН, КАНАДА.

1918

ВАРІЯТ 1906 РОКУ

У одного чоловіка
Дитятки не стало,
Всі думали, що втопилось,
Або де блукало.
Його рідні батько й мати
Дуже горювали,
Шукаючи: „Де ти Митя?!”
Вони викликали.
„Де ти, рідний наш синочку,
Хоч раз обізвися!
Як нам гірко, як нам тяжко
Прійди подивися!!
Люди дивлячись на бідних,
Самі сльози лили,
І щоб знайшлася дитина
Господа молили!
А декотрі воріженьки
Сміючись казали:
Так і треба вражим людям,
Святі покарали!...
А тим часом нещаснії
Весь город сходили,
Вештаючись, як прибиті,
Далі полишили.
Прошло мабуть днів чотири,
Не було й помину,

Чи про живу, чи про мертву
Бідную дитину.
Якось в ранці, у неділю
Люде зібралися,
Щоб на льоду, в ополонках
Ще раз подивитися.
Всі присутнії казали:
Його тут немає,
А де воно бідошане
Господь один знає.
Тут п'яненкоий пан з'явився,
Гудзиками блеще
І всім людям навкруги,
Щось цікаве плеще:
„Двайцять першого числа —
Буцім в понеділок,
Вам знайдеться дитинча,
Як скінчиться діло!”
Люде речі дивувались,
Бо всі добре знали,
Що в той день, що пан казав,
Голову збирали.
Батько бідної дитини —
По прозвіську Шматов,
Добрий шмат земельки мав
і грошей багато.
Всі мешакніці того міста
Його добре знали,
В кожній хаті й різні люде
Його поважали;
Жінка його теж небога
Хазяйського роду,

Привела йому худобки
Доброго заводу.
Та в придачу ще й левадку
І хату новеньку,
З обов'язком доглядати
Ії стару неньку.
По громадському статуту
Хто дві хаті має,
Два голоси на виборах
Він завжди тримає...
Так се саме і пан Шматов
Успів зголосить ся,
Щоб на головніх виборах
З ними вмить з'явиться ся.
Тепер прошу вибачайте
Читаки цікаві —
Мене манять другі люде —
Вар'яти лукаві.
Про них маю скілька слів
Ще вам розказати,
Потім вернемося знову
Дитину шукати...
В кінці города над шляхом
Садок зеленіє:
Гарна хата, як квіточка,
Між сливками мріє...
Навкруги садочка того
Барканець простягся.
Вдзовж котрого мов та стрічка
Барвінок постлався.
Трохи далі за барканом,
Як шнурок рівненька,

Росте гордо й вилискує
Трава зелененька...
А ще далі семетрично
Грядки розмістились ,
Й цвітом своїм як зорями
Вони заіскрились;
А вишеньки поруч ставши
Від злости аж мліють,
І щоб з ними порівнятись
Листям зеленіють.
А що яблоні та груші,
То ніби вельможі —
Поставали гень од хати,
На дубів похожі...
А під ними тінь від листя
По землі лягає,
Де вітрець тихенький ніжний
Травицю ласкає.
Коли бджілка на цвіточках
Медочок збірає,
И до свого гніздечка в вулік
Вона повертає,
То її бажане перше —
Під тінню спочити,
Росправити свої крильця
Й носик погострити..
Завжди пташечки з гніздечка
Сюди прилітають,
На зелених гіллячках
Вони спочивають;
Соловейко ж всіх раніш
Між листвою в'ється,

Ще до зорі його голос ,
В садку роздається.
Навіть зайчик полохливий
Тут в ночі блукає,
Свіжу росу на травиці —
Лапками збиває.
Й тобі, любий мій читаю,
Варт там побувати,
Щоби власними очима
Роскіш ту узнати!
Щоб не сказав, що думками
Я в хмарах літіаю,
А слова для рифми свої
На стелі збіраю..
Я сам колись в тім садочку
З дітьми забавлявся,
І сум за ним в моім серцю
На віки зостався!
В кого серце не сумує,
Той й щастя не має,
Тільки серце повне смутку
Ціну щастю знає.
Але годі часи гаять,
Годі сумувати,
Заглянемо в середину
Новенької хати.
Пі вікна отворені
В садок виглядають,
Мою бідну, слабу музу
Туди закликають.
Ходім слабі, нездужалі,
Робітничі руки,

Намалюем справжній образ
І щастя і муки!
Нехай ваші сухі пальці ,
Про болість забудуть,
Поки образ чоловіка
Вони нездобудуть.
Щоб поважаний читака
Знав з ким має діло,
Й до постелі не тягнулось
Його сонне тіло.
Ми про нього ще з початку
Де що натякнули,
Та й забули, бо з мріями
В садку потонули.
Як квіточки весняні
Радісно й щасливо,
Всі кімнати всміхаються
Сонцю гордиливо.
Ніби кожда собі дума:
Не чванься, небоже,
Твоя думка бути красцим
Тобі не pomoже!"
Тут з четирьох кінців світа
Річі позбірались,
І одні перед другими
Красою пишались...
І Египетська культура
Свій слід положила:
На всіх сходах левів скажених
Понастановила...
А мудрі ботаники,
Щоб ім догодити:

Роспочали живі пальми
Над ними садити...
Що то царська персона...
Яку шану має!
Перед нею навіть сильний
Голову схиляє...
Їдеш вище й дивуєшся!
Серце замірає:
Під ногами озерце
Філями кидає!
А золота рибка в ньому
Хвостиком махає,
То винирне на верх води,
То на дно тікає.
Зеленький беріжок
Серденько чарує:
Мов манесенький лісок
Навкруги красує!
І папурть і лопушок
І хміль навіть в'ється
І верхом своїм зеленим
До сонечка пнеться.
Далі гай, пташки щебечуть,
Сонечко сіяє,
Крізь шкло в стелі лучі свої
Долу опускає!
Все, що мило серцю й любо,
Живе в сій хатині,
Догождає властителю,
Мов малій дитині.
Хто ж він такий, що ся каса
Йому піддається?

Та гороський голова
Чин його зоветь ся.
Його з малку громадяне
У городі знали,
І на нього всі надії
Вони покладали;
Потім дали йому силу
Ділами рядити,
І просили чесно й широ
Народу служити.
З того часу літ дванадцят
Він городом править
Обіцянками громаду
Він шановну бавить.
На тім місці де що тижня
Ярмарок буває,
Порожній віз з колесами
По осі встрягає'
На вулицях же можливо
Пудів зо три везти,
Тільки треба за собою
Добре вирло нести.
Бо часами рот роззявиш,
Щоб гаву спіймати,
Той придеться з кіньми з возом
Там заночувати.
Вирло ж добре, то е поміч
Біду обминути
І з глибокої багнюки
Воза потягнути.
Колиж ніченька темненька
В город підкадеться,

І у кожної хатині
Зіронька зав'ється,
Всі вулиці мертвим сном
Уже спочивають,
Про нагідні лоби, носи,
Ні крихти не дбають.
За те від дому голови
Камінна, рівенька,
Як гадюка звивається
Чиста доріженька.
І прямишенько мандрує
На хутір зелений,
Де з кумою познайомивсь
Властитель селенний.
А щоб часом в ніч темненьку
Йому не зблудити,
До сто двадцять хфінарів
Звелів посадити.
Робе наш панок що хоче
І гадки немає,
Бо вся городська свинота
Його попирає...
А біднота, що на сміх
Народом зовется,
Від податків чиншових
Аж до долу гнеться.
Давши силу, нема сили
Її відобрати,
Й мусять свої тяжкі скарги
Богу посилати.
Коли на горе, на землі
Бог сили немає,

Й сам від богів земляних
Часом потерпає !...
Не надіючись на поміч
З високого неба,
Нарід рішив все віддати,
Й життя, коли треба, —
А скинути тяжке ярмо
Гнітучої долі
І хоч крихотку вкусити
Щасливої волі!...
Знаменитий день виборів
Що час наближався,
Й повний смутку бідний люд
На раду зібрався:
Кожен, хто на раді був,
Виголосив згоду —
Скинуть голову старого,
Й його підлу орду.
Але й голова не спав:
Прихильників скликав,
Він у кожду підлу руку
По десятці тикав.
За ту ласку вони мають
Совість потеряти,
І свій голос на виборах
За нього віддати.
Він звичаї сього людю
Дуже добре знає —
Що три роки щастя — долю
І рай обіцяє.
А нарешті добра чарка
Робе своє діло'

Нищить, ганьбить і мурдує
Іхне грішне тіло...
І сини хрестопродавця
Йому догождають:
Своїх братів, дітей рідних —
Усе проливають!
Голос права на виборах
Грішними руками,
Вони каадуть по стороні
Зрадників лукавих!...
Геть за Серпень, коли сонце
Хутко опускалось,
І навколо жовте листе
З дерев розліталось;
Коли з півночі на південь,
Журавлі летіли,
І про матір люту зіму
Вони крукотіли.
Наш голова замислився
І став дні лічити:
Скільки йому ще зосталось
Головою жити...
Його серце защеміло
І в боку кольнуло,
Як подумав, що щастечко
Навік проминуло.
Краще ляжу я в могилу,
Або старцем стану,
А навчу як бундючиться
Голоту погану!
Гей, сюди мої служаки!
Сюди вірні друзі!

Ми докажемо нікчемність
Бунтарю — Котюзі!
І на його крик скажений
Голота зібралася,
И до самого дня виборів
Вона забавлялась.
Що вечера в тій хатині
Труби гуркотіли,
І стакани вина повні
Піною шипіли...
По всім городі гонців
Вони розіслали,
І кожного, хто мав голос,
На бнькет прохали.
Сам голова не їсть, не п'є —
Голоси збірає,
А їх на гріх превеликий
Лиш двох не хватает...
Панок баче свою гибель
І як звір літає:
То кричить на свою челядь,
То ніжно ласкає.
І він молить два голоси
З під землі достати,
Щоб не попустить голоті
Над ним глузувати.
Але і гроші і благаня
Даремно пропали:
Два голоси рокові
Таки не дістали.
Тоді герой наш славетній
З людьми попрощався,

Й на одинці з кумом своїм
В кімнаті зісатався.
Довго вони міркували
Як діло зробити,
І рішили у ворога
Голоси зменьшити...
Яким побитом, читака
Сам далі узнає,
А тепер він простить мене,
Як що ласку має:
Піісля сих тяжких трудів
Варто одпочити,
Щоб можливо було далі
З миром говорити.
Та вже й голова чамріє,
І очі трясуться,
А думки Морфею в руки
Самі віддаються.
Прощай, любий мій читако,
Й тобі варт спочити,
Варт на завтра сили свої
Трохи підкріпити!
І ти нагідний заступник,
Щасти тобі Боже!
Нехай само провідене
Тобі допоможе!
Нехай твое миле дитя
Здорове вернеть ся,
Нехай твое шире серце
Радістю заб'ється!

•

Двадцять перший день настає,

Люде зібралися,
І виборі в дванадцятій
Рівно почалися...
Немов яким тяжким горем
Нежданно прибитий,
Голова очима воде
Мов несамовитий.
Немов буря в його серці
Люто завиває,
І знакомий йому голос
Жалібно ридає...
Немов яка біла тінь
Перед ним повстала
І до нього свої ручки
З плачем простягала...
Він, немов перед вогнем,
З жахом відступає,
І долонями від себе
Тінь ту закриває...
Він здригнув, коли секретар
Підійшов лигенько,
І шепнув йому два слова
На вухо тихенько.
„Так пора! начнемо зараз!“
Й руку вверх підвів
І виборів перший шарик
В ящик полетів...
Коли в думу хтось вбігає
Ледве—ледве дыше
І гласного папа Шмата
Він до себе кличе:
Біжіть, каже, на ставок:

витагли дитину,
Покиньте виборі прокляті
На ідну хвилину!...
Немов блідість мертвеця
Лице Шмата вкрила,
А в грудях страшна струна
Жалібно завивала...
Чи узнав він жриця того,
Котрому потрібна
Яко жертва богу пімсти
Ся дитина бідна!
Об сім любому читаці
Будучність покаже,
А тепера послухаєм,
Що нещасний скаже:
Тихим голосом без гніву,
Як доброму другу,
Він дякує післанцеві
За його послугу.
Біжіть, каже, дайте звістку
Що я про все знаю,
І скажіть, що сіх виборів
Я кінця чикаю!
Пройшло лише пів години,
Як се він відповів
І старенький голова
В каглу полетів!...

*

На льоду де всі шукали,
Біля ополонки,
Лежить на кризі мале дитя,
А з його головки —

Ще свіжая кров капає:
Личенько біленьке,
Ніби воно бідолашне
Зоясім ще живеньке.
Його очі розплющені
На небо дивились,
А по щоках краплі води
Мов сльози котились.
Біля лежав молот тяжкій,
Фунтів з вісім важив,
Котрим воно було вбито
Люципером вражим.
У присутніх серце млило
Й кровю обливалось;
Навіть слідство завжди грізне
На бік одверталось...
Дитя мале, дитя миле!
Який гріх вчинило,
Що на тебе таку кару
Небо положило?
Кому; ти тільцем слабеньким
На дорозі стало,
Що твое життя невише
Вонд̄ зопсувало?!
Возьми ж його, святе небо!
Умийся сльозами,
Або празнуй на могилі
З його ворогами!
Ти давно для бідніх сиріт
Вже зрадником стало,
Й через те мале дитятко
В пазурі віддало!

А ти кате! — ти на нього
Хоч раз подивився
Після того, як твій молот
Над ним опустився?!
Як у тебе, лютий кате
Руки не дріжали,
Коли молот на дитятко
Вони піднімали?!
Як гадючі твої очі
Спокійно дивились,
Коли теплі каплі крові
По лицю котились?!

•

Рік пройшов, в Тайгі дремучі,
Де чугунка в'ється,
Між горами кам'яними
Гомін роздається...
Сюди недавно каторжан
Свіженьких пригнали,
Щоб дорогу до Байкалу
Вони прокладали...
Кожний ранок до схід сонця
Немолячись Богу,
Сі грішники висипають
На нову дорогу.
І поки по небу сонце
Радісно гуляє,
Іхне грішне тіло піт
І кров обливає.
За свої тяжкі учинки
Миром відлучені,
Вони мають завжди бути,

Як тварі нікчемні.
А до того тяжкі думи
Серце облягають
І неждано сумні стогни
З грудей вилітають.
Живий образок учинку
Над ними літає
І до них криваву руку
Пімести простягає...
Власний голос вартовіх
Знай на всю дереться,
І їм в відповідь стук, скрип
По лісі несеться.
Б'ють каміне, возять землю,
Насип підправляють,
І дорогу залізничу
Що день далі пхають.
Тут і наш панок знайомий
Якось заблудився,
І з пишного свого раю
В лекці опинився.
О! як б ціну він дав,
Щоб назад вернулось,
Щоби давне щастя знову
Йому усміхнулось?!
Щоби личенько ніжненьке
Бідного дитяти
Перестало на очах
Призраком стояти...

*

Як же? Мене запитавть,
Як же се так сталось?

Не вже дитя до виборів,
У воді трималось?
На сей раз шаповвне слідство
Чесно потрудилось
І на пвному шляху
Воно опинилось...
Дізналося, що те дитя
У скрині тримали,
Й за цілий день один раз
Істи подавали!...
А щоб часом стук і крик
Не вилетів з хати.
Перішили аж в комору
І затаскати.
Щей до того подовою
У мішках прикріли,
Щоб , буває, чие ухо
Стогни не вразили.
Чотири дні й чотири ночі
Воно там сиділо,
Без воздуха бідолашне
Тільцем своїм тліло!
А в останю нічку кат
Молот свій підняв
Й молоде житя невинне
На вік одійняв.
Потім тими же руками
В лантух положив,
І на льоду в ополонку
Тихо опустил...

ДНІПРЕ ШИРОКИЙ...

Дніпре широкий, Дніпре без край!
Чого ти так тяжко, неначе зрігнув?...
Невже щось недобре, невже якесь лихо,
На вільнім повітрію ти серцем почув?
Чи може згадав ти давне, минуле,
І в грудях від болю здавило тобі?
Чи може ти рвеш ся, щоб вийти на беріг,
І більше простору здобути собі?
А може ти гнів свій на ворога сиплеш, --
За те, що розлуку тобі він вчинив;
За те, що забрав він все те, чим втішавсь ти,
Всю славу і гордість, котрими ти жив?
Чи може, сердечний, ти плачеш за нами,
Що до твого лона не тягне вже нас;
Що січовий гомін і голос бандури,
В козацькому серці на віки погас?
Що ми занехали ті весла і човни,
Що вихром несли нас по лоні твоїм;
Ті пісні козацькі про славу, про волю,
Що змалку носили ми в серцю своїм?
Що зрадили ми твоїм ласкам, коханю,
Котрими до себе ти Січ чригортав,
Чи філям твоїм, що іскрились так дивно,
Хто небудь із нас вже зрадником став?
Не плач сивочалий, не гримай даремно,
Ми всі у неволі, кайдани гризем...
Але і в темряві про щасте, про волю

В козацькому серцю надії снуем!
Ми рвемось до тебе під верби густі,
На вільнім просторі, щоби відпочить;
Та міцно кайдани нам руки скрутили,
І сили не маєм, щоб їх потрощити!
Не плач, старий батьку, що троха терпіня —
Й ланци залізні ми всі розірвем;
І вільні як птахи, січовим лицарством,
Відпочить, на лоно до тебе, прийдем!
Хай ворог нас мучить, хай в вічі сміється,
Але вітрець вільний вже нас обласкав,
До ясного сонця, зелені гаї
Нам виграватись швидко надію подав.
Не плач же, старенький, вже радість близенько
Мандрує до тебе від нас післанцем,
А ми через хвилює розіб'єм кайдани
Останню вільність тобі принесем.
Ну, мати старенька, Рідна Україно!
До лютого бою благословиж нас, —
За тебе сдину, за кривду, й неволю —
Віддячитись кагам настав уже час!

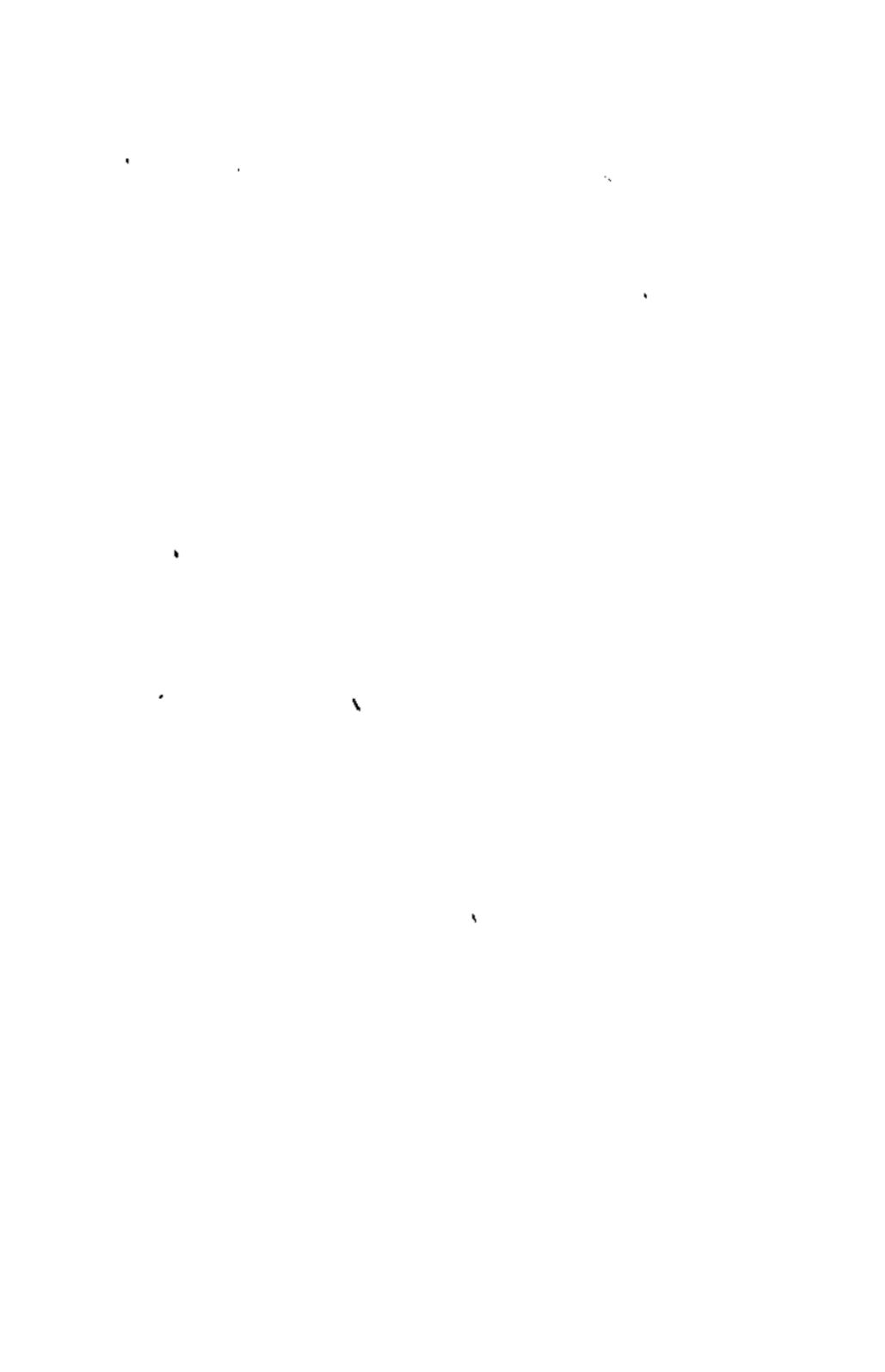

ЗА ПРАВДОЮ

Рідні сини України!
Годі вже нам спати!
Ходім краще в старий край
Правду здобувати!
Та ходім щоб не послули
Хнову як ягнята!..
Ей, збирайтесь, брати рідні,
Хлопці, та дівчата!
Всі підемо шукать правду,
Що давно пропала;
Ще як жила Катерина,
Й Польща панувала...
Те саме кодро Катерини
І тепер ведеться,
І у головні правила
Що сили й пнеться, —
А допнявших, в братів шкіру
Дере і катує
Кровю чистою артисток,
Кубками частує!
Воно військо з братів бідніх
Собі поробило,
Й вільну, неньку Україну
Ним пориботило.
І ми гнемо в ярмах шиі,
Вониж поганяють,
І всю гірку нашу працю
В клюбах пропивають!
Вони наших жінок, дітей,
Ні за що не мають,
І останню корівчину

Від них одбірають!
Треба, братя Українці,
Ярма познимати,
І в них шиї катів наших
Крепко закувати!
Щоб ту саму гірку долю
І вони зазнали,
І ланцюг зелізнний, крепкий,
Більше нам не кузали!
Тоді вони будуть певні,
Що таке є воля,
Що таке є для України
Загублена доля.
Ходім! ходім, брати рідні!
Добувати волю,
Нехай випустять гарматів,
І на нашу долю!

МІЖ БУРЛИВИМИ ФІЛЯМИ

ДРАМА

на 4 дій і 5 одмін.

ДІВЕІ ОСОБИ:

Іван Колесник, багатий селянин 55 р.

Наталка, його жінка 45 р.

Марія, їх дочка 20 р.

Хома Піддубний, приятель Колесників.

Харитина, його жінка.

Антон, їх син, парубок.

1 { невідомі странники.

2

Грицько Скічко, селяський п'яничка.

Марина, удова.

Соцький.

Ганна { дівчата

Олена

1-й парубок

2-й парубок

Предсідатель Окружного Суду.

Прокуратор.

1 { члени суду

2

Секретар.

Пристава

Адвокат.

12 присяжніх засідателів.

Старшина.

Публика, хлопці, дівчата.

ДІЯ I

ЯВА I.

Колесникове подвір'є, обнесене плотом; по за стіжками
видко сіло. Вечеріє.

Колесник (і Хома сидять біля хати, на ослоні).
Оце, хвалити Бога милосердного зібрали хлі-
бець, зложили в стіжки, то вже й одпочити
можна деяку хвилину, а там як змолотим, то
вже зовсім заберуся у хату ніби мідвідь у бер-
логу, тай сосатиму лапу, аж поки знову весня-
не соничко не пригріє і не пожине збірати по-
леві цвіточки.

Хома. Я дуже радий, приятелю мій, що
Господь не обійшов тебе своєю Милостею. І
земельки, і худобки усякого добра тобі при-
дбав, та ще в придачу, як би потрусити кишені
то й звідтиль випала б не ідна тисяча рубликів!
ха, ха, ха! Щож, дай Боже більше — за твою
працю і правдивість варто нагородити тебе в
двоє. Он я, то вже мабуть чимсь не догодив
Милосердному: Як не б'юсь, як не прикладаю
старань по хасяйству, а шей до половини тебе
не догнав. Як воно у світі все складається? ин-
чий, дивишся, в двоє, або в трое менше за
тебе працює, а має в трое, або в п'ятеро біль-
ше....

Колесник. Той має більше, хто не зазира
оком на дуже добро, хто не ліче чужі гроші, не

заглядає у чужі кишені, а вставши вранці нагинає свого горба на своєму власному маєтку і розгина його тоді як сонечко уже піде на спочинок і курі на сідалі позасипають.

Хома. А чи ви думаєте, що я не роблю так? Іноді так угрузниш у тому ділі, що не зоглядишся як і півень заспіває. Э, та що балакати? То мабуть, буває родятця такі щасливі... Сказано, як ідетця то й півень нисетця, а не йдетця, то й курка яйця не знесе.

Колесн. Та що се ви, хай Бог бороне, так притьмом багатіти захотіли? Почикайке ще років кілька і ви матимете те саме що й я!

Хома. А ви знову удвое більше?

Колесн. Як не спатиму, або не зледащю, а то чого доброго і це профиськаю!

Хома. Де там, хвате і вам і ваші дочці, навіть і унукам хватилоб (помовчав). Тут, бачите, не те, я бачите, не пнуса, щоби багатіти, або опережати тебе...

Колесн. Я не перескажаю...

Хома. Почикай не хапайся... Тут бачиш діло таке сталось, що міні треба булоб бути рівним з тобою...

Колесн. Цікаво!...

Хома. Цікаво, цікаво!... От як би ти не цікавкав, а догадався сам у чім діло, то тоді може б я й багатіти не хотів...

Колесн. (сметця). Шкада брат! не вгадаю... Щоденна праця заїла мою догадливість, хоч катуї нічого невтораю!

Хома. А ще й приятель, хай його дідько

візьме, оттакого дочикайся!

Колесн. Та кажи ж в чім річ, набіса ти з дідьком возишся? Далєбі не второпаю!

Хома. Слухай, брате: у тебе є дочка....

Колесн. Так, так... Марія...

Хома. Та не жартуй!

Колесн. Чому ж і не пожартувати? Адже ж ми приятелі з тобою?

Хома. Спаснбі, але я, бач хотів на цей раз побалакати з тобою без жартів. У тебе, приятелю є дочка — Марія. (Колесник хоче щось сказати). Не перебивай. Я мислю, що ти як батько бачив, а може й чув, як вони любенько удвох розмовляють, а иноді, як одверниш око, то й цмокнуть одного другого в губки.

Колесн. От цього я зовсім не бачив... Як би побачив, то наказав би їй і носа з хати не висовувать.

Хома. Навіщо ж боронити, коли голубятка полюбились. Нехай воркують, та чухають свої дзьобики, поки не прийде на ніх наша пора, бо тоді їм уже прийдеця любитися на своїх діточок, а самім не буде часу й балакати до ладу.

Колесн. Еге, приятелю мій любенький! То ти, як я бачу, придибав до мене не з добрими замірами?

Хома. (злякано). Як так?!

Колесн. А так... Ти маєш замір у мене дочку украсти?

Хома. Ха, ха, ха! А бодай тебе! Я зразу не второпав куди ти метнув і признатця, аж дух

сперло... Еге, еге, ти вгадав, іменно хочу вкрати твою дочку. Хочу бути з тобою не тільки приятелем, а й родичем. То як же ж ти? згодишся відпустити її в чужу сим'ю, в сим'ю свого давнього приятеля?

Колесн. Знаєш, брате, вона мого хліба не переїла і на шні в мене не сидить, я рад би мати її коло себе цілий вік, але ти сам знаєш, що се насіння не держитця довго, не вліто на вулицю викотиця, як вітрець любошів, підхопить його і на своїх крилцях несе в вишневий садочок, де милий, як голуб сизий виглядаючи свою голубку, чистить свій кругленький дзьобик. Ха, ха, ха! Сказано молоді літа! До батька тоді сьому насіннячку?! Та де там!... до тебе ніби лашитця, голубитця, а очі так і бігають, так і пантрують, чи не промилкне часом той воркотун, що крилцями своїми зігривав молоде дівоче серденько і вуркотав теплі речі про свої любощі. Коли вже серденько забило тривогу, пусти його не здержуй, не завдавай смутку молодим повнім любощів оченятам, тай не муч себе даремно непевними мріями.....

Хома. Спасибі тобі за честь, що ти не погребував своїм бідним сватом!... А то я йдучи сюди добірав відповіді, коли б ти сказав: умийся попереду голоштаньку, ха, ха, ха!

Колесн. Підожди, не дякуй ще; те що я сказав, то є моя думка, але в цім ділі не повинна бути моя воля. Рішуче слово ти повинен мати від неї самої.

Хома. Як би я не був певен в тім, що вона

згодна, я б тебе й не питав би. А тож, кажу: Антон спокою не дає: все ідуть та ідуть до дя-дюшки Івана, кажуть йому, що ми обое коха-ємось і хочемо на Покрову до шлюбу!

Колесн. (до хати). Стара! Аго, Наталко! А йди радість почувеш!

ЯВА 2.

Натал. Що там таке? (до Хоми). Добрий ве-чір! Коли се ви прийшли, що я й не бачила? А як же Харитина, здорова?

Хома. Хвалити Бога!... Сидить з дітьми, як квочка з курчатами та...

Натал. А чом її з тобою не взяли?

Колесн. Та тут, бач діло таке, що свідків не повинно бути багато...

Натал. Що таке?

Колесн. Наш приятель в злодіи пошився з своїм сином!...

Натал. Що ти мелиш? Адже ти образиш свята такими речами?!

Колесн. Нічого за правду образитись!...

Натал. Нічого не розумію... та що таке?

Колесн. А ось що: Наш добродій Піддуб-ний, з своїм сином Антоном, замислили нашу рідну дочку украсти!... (пауза). Чого ж ти не жахнешся?!

Натал. Чого я маю жахатися, коли я рада таких злодіїв витати, коли їхні заміри мені по душі!...

Колесн. От тобі й маеш!...

Хома. Я зарані знав, що ваше шире і прав-

диве серце иначе не відмове. (піднімається). Підуж я та подарую свою стару, що Бог посилає нам таку знатну рідню!... Прощавайте тим часом. (вклонюється і виходе).

ЯВА 3.

Тіж без Хоми.

Натал. Як несподівано се сталося, ніхто раніш і не натякував об цім... Одначе я рада: мені здається, що Антон буде гарним і поштивим господарем і Марія буде щаслива за ним... Як ти скажиш?...

Колесн. Я боюсь, щоб часом не розшолопали не вскочила в корито... І чого спішить?... Сиділо б коло батька: і тепло і гарно.... Ні — летить... лети, лети...

Натал. Ти жалкуєш за Марією?

Колесн. А хіба я їй не рідний батько?

Натал. Одначе треба ж коли небуть заміж іти? Чи так дівкою коло батька і вмерать?!

Колесн. Та хто каже вмирать?... (за коном чути спів, а потім сильний сміх). Он, чуєш, як звенить? Аж серце радіє!... Аа потім?...

ЯВА 4.

Марія. (сміючись вибігає на кін). Ха, ха, ха! А що не влімав.

Антон. (схопив її). Ба ні, піймав!

Марія. Е пізно! (одлиха). Тепер плати штраф!

Антон. О, з великою радістю! (обнімає і цілує). Оце раз, оце два, оце...

Марія. (легенько б'є його по губах). Та годі,

годі, ато ще шоки попухнуть!... Допався неначе до меду!

Антон. А то хіба не солодко? Та чого пручаєшся? Пригорнись до мого серденька, зігрій його жаром кохання, ато далєбі цілу ніч не спатиму.

Марія. Ото не мала клопоту! Не спіє хіба мені це зашкодить?

Антон. Аджеж ти мене кохаєш?

Марія. То що з того?

Антон. Як що? Хіба тобі не жаль буде мене, коли я нудитимусь цілісеньку ніч від думки, що ти утікла від мене, не притулившись до мого серця.

Марія. А як притулюсь, тоді хіба легше стане?

Антон. О, колиб ти знала, перепілочко моя, не тільки нудьга, а навіть усяка хвороба, як рукою здіймаєтця!...

Марія. Справді? Ну, гаразд, пригорни ж мене та тільки не кріпко!...

Антон. (хватає її). Отут рай! Отут усе щастя! (Колесник і Наталка одвернувшись тікають у хагу). Дивлячись у твої чорні оченята, я забуваю усе на світі, мені здаєтця, що в них ростилаєтця, широкий, покритий пахучими квіточками, степ і сонечко так ласкаво с'яє над ними, і так ніжно мане тебе на ту необ'ятну простір, що ти, немов зачарований, немов припнятий до неї, якою невідомою силою, кидаєш все і летиш, щоб хоч раз дихнути тим вільним і щасливим повітрем. Рибочко моя! Чи чуєш ти яким во-

гнем палає мое серце? Воно проситься на волю, воно рвется на ту величезну ширь, на котрій ми обое, як вільний вітер будувалиб своє щастє, і на котрій ніхто не смів би нам стати поміхою нашого щирого і тєлого кохання!..

Марія. (тулитця до нього). І ніхто, ніхто не перєскажав би нам отакички сидіти вечером у садочку і слухати јеселі пісні дівчат, та парубків і почувати, як твое властне серце замирає, от безмірого щастя... **Антон!** Коли ж настане уже та щаслива хвилина, котра навіки звінчає нас світлом нового життя?...

Антон. Скоро, скоро! Моя зірочко! Вже батько двічі поривалися йти до вас, щоб побалакати про се, та кожен раз що небуть перебивало. Але я настою на тім, щоб на покрову віссія відбути. Чи так? Ти згодна?

Марія. Згодна, мій коханий. (цілує його). Я хоч зараз летіть готова...

ЯВА 5.

Колєси. (виходє і парочито). А-чхи! Оттуди к бісовому батькові, здаєтся й табаки не нюхав, а в носі дескоче і колупає...

Марія. Татко! Прощай, соколе... Виходь завтра на вулицю!

Антон. До забачення, моя пташко. (идє).

Колєси. А що тут за злодії вєштаютьця?

Марія. Тато, таточку. Антон мене привів до дому, щоб самій не було страшно.

Колєси. Чи не задував твій Антон у гречку скакать?

Антон. Вибачте, дядюшка, Ізана, я боявся, щоб хто, бува, не зобідив вашу дочку, то й привів її аж у двір.

Колесн. А тепер же куди поспішаєш, може ще кого маєш захищати?..

Антон. Ні, дядюшка, окрім Марії за всіх міні байдуже.

Колесн. А батька бачив же свого?

Антон. (радісно). Він був у Вас?

Колесн. Еге був..

Антон. Питав про що?

Колесн. Просив, щоб ребра тобі полічити.

Марія. За віщо?

Антон. А хіба я заслужив цього?

Колесн. А мабуть заслужив, коли просив..

Антон. Не вірю. Щось ви не так балакаєте: міні здається, що батько мій просив вас згодитись віддати за мене Марію... Коли так, то й я прошу вас, не відверніть мого благання, віддайте її міні, нехай наше щастє буде утіхою і вашої старости..

Колесн. Що ти скажеш, дочко?

Марія. Я вірю, що Антон любе мене, а вмісті ми забудемо усе на світі і будемо молити Бога, щоб він післав нам сили бути вашими помічниками в старості..

Колесн. (до Антона). То йди, парубче спати, а завтра прийдеш, та прадимось із матірею, та в хаті, як слід людям. (Вулицею ідуть два странники). О, і странників Бог несе. Як раз в пору. Певно щастя несуть для вас молодята..

ЯВА 6.

1-й стран. Добрий вечір, господарю! (включаютьця).

2-й стран. Здрастуйте, люди добрі!

Колесн. Дай Боже і вам усього доброго! А звідкіля Бог несе? Заходьте в двір (ті ідуть). сідайте, одпочиньте, а коли ласка зайдіть до господи, той повечеряємо...

Антон. Бувайте здорові, дядюшка Іване, бувай здорова, Маріє!

Колесн. Ходи здоров. Справді просю у хату, одпочинете, та підкрепитесь, ато мабуть здалеку і стомились?

1-ій стран. Пів світа злазили.....

Колесн. Ото, то, бо й е. Просю ж... Маріє, біжи, скажи матері, нехай гостей вітає, та вечерю лагодить. (Марія пішла; за коном чути спів).

1 стран. (до другого). Ходімо, товаришу, треба відпочити, а то багато роботи на переді... (пішли).

ЯВА 7.

Грицько. Добре тому в світі жити,
Хто грошики має:
Той і в дома і в дорозі
Чарку випиває...
Тому радість і веселість,
По всякя час буває,
А наш, братці, бідолага
Без неї вмирає.

Добре, каже тому в світі жити, хто вчену голову має... Тож треба було тобі додлубатця,

щоб видумати таку гарну водицю. Чиста, як кришталь, а солодка як мед... Як линеш у нутро, так і піде зараз по всім тілі лоскотати, та так гарно лескоче, що слухав би цілий вік... Коли ж нашому братові не підступити: дорога дуже... Кажуть літ сорок тому назад, коли жиди шинькарували, то можна було й купатися у горілці --- така дешева була! А тепер: одно горе -- чортового батька розжинеся. Панство забрало все в свої руки, розілляло горілку в пляшечки, та тільки гроші лузає!... Отець Никонор казав у неділю на проповіді, щоб пили люди горілку, бо казна, каже, повинна з цього гроші мати, щоб будувати школи... Добре казати: „Пийте!” а за що пити? Як би були гроші, то й наказуб твого не ждали: самі знаємо смак!... Ось випив у приятеля свого чарок зо три, та тільки роздрочив горлянку... А отце йдучі до дому купив, щоб приятеля вгостити, як прийде. Ач, яка блескуча, аж скалки грають, так і проситця, щоб відіткнути. Ні, зозулечко, пострівай ще пора не прийшла. (трясе пляшкою). Що ти кажеш?... Не хочеш чикати?... Булькотить, сердитця!... Ач яка швидка!... На волю просися?... Ну, йди, йди. моя священненька (відтика). Бувай здоров, приятелю мій! та не гнівайся, що я мушу коритися волі началства!... (пье). Еге, та я такої ще з роду не пив (гладе себе по животі). Ач, як пішла. А ну-ну далі (пье). А це треба приятелеві зіставити (загляда в пляшку). От тобі й маєш!... Що це за напасть? Тільки два рази смекнув, а горілки як не було (розгляда пляшку),

Чи нема часом дірки у сподї? Нема! Дивно.
Ну, щож, нехай вибаче на цей раз... (Ідучі співа).

Як я мав в кишені пляшку,
І в ній булькотіло,
То всі жили трусилися
І серденько мліло.

ЯВА 8.

Колесник і сіваники виходять з хати.

Колесн. Ходить здорові. Міні аж моторошно зробилось від ваших слів.

1-й стран. Ш-ш-ш!

Грицько. То всі жили трусилися і серденько мліло. (пішов).

1-й стран. Хто се?

Колесн. Та се собі п'яничка в селі...

1-й стран. І то є жертва тієї неправди! Ну, прощайте! (пішли).

ЯВА 9.

Колесн. (сам). Щось не добре їхні речі віщують. Неначе памороки міні забило, все те, що я почув від них. Чую я що з сього часу я не матиму супокою. Ті світлі недосягаючі мрії, літатимуть перед моїми очима і будитимуть мое окам'яніле, черстве серце. Не розумію, не розумію я всього того доладу, я тільки простим своїм серцем почуваю, що їхня терниста, покопирсана дорога веде до кращого, до справдливійшого життя і мені, коли вони балакали до мене, хотілось зірватися, кинуть усе і разом з ними летіти в далеку невідому дорогу. (пауза) Кажали зайдуть опісля. Не знаю, що ро-

бить — і люблю мені слухати їхні розмови і страшно робитця, щоб хто, часом не підслухав і не до ніс становому, що у мене збираютьця всякі невідомі люде. Треба поміркувати на цім.
(пішов у хату).

ЯВА. 10.

Грицько. (п'яний). Що за бісова мати!... Хата неначе у воду впала!... (натикаєтця на тин). О, е!... А деж двері?... (мацає рукою і натикаєтця на кілок). А це що(погойднувся і вдарився лобом). Свят, свят, свят! Що за мара у вічі лізе?! Хто ти, кажи?! Кажи, а то битиму! Мовчиш. Грицько зараз покаже тобі, як з ним дрочитись. (закачує рукави). Держи зуби вражий дідьку!... (б'є по кілку, а потім трясє долонею). Куса ледащо за пальці... Стривай, я тобі покажу, як гризтись!... (замахуетця, але не попавши по кілку, обкручуетця кругом себе і падає). Дідько таки сильніший! Звалив... Диви: у моїй хаті і по міні товчетця!... Жінко, а йди боронити від сатани! Жінко (тихіше), жінко (зовсім тихо) жінко! (засипає).

ЗАВІСА.

ДІЯ 2

ЯВА 1.

Кінець села. З далека видко економію з панськими будинками. На вулиці хлопці і дівчата з'одягнені деякі просто, деякі по празниковому. Вечеріє. Як піднімається завіса, гурт співає: „Плеве човен...

Галка. (по співі). Чи чули ви дівчата, що в неділю буде весілля?...

Дівчина. У кого?

І паруб. У неї самої. Хіба не чули, що Клим Сорока засилав до неї старостів. Вона йому спершу відповіла, що не піде, бо його ніс на небо дивитця, а потім розміркувала, щоб часом і цього жениха не втиряти, і дала згоду.

Галка. Насміялась верша з болота! Ти думаєш, що як від тебе всі тікають, як від навізженого, то так і від усіх...

Дівчина. Ото завелись вже! Годі нам що дня гризтись!... А скажи Галко, відкіль це ти довідалась про весілля і в кого воно буде?

Галка. У Марії Колесникової. На прошлім тижні — у вівторок я ходила на село, щоб покликати лікаря до панів — там хтось занедужав і встритилася з тіткою Мариною. Вона й почала міні розказувати... Каже, що її батько з Антоновим давні приятелі були і коли їхні дітки полюбились, вони не стали суперечити і з радістю згодились на їх шлюб...

І паруб. Найшла кого слухать!... Всесвітню брехуху! Сказано чорт чорта далеко баче!...

Гапка. А то б тебе стала слухати? Чи ба який вірний! Така точнісенько вірна куца собака, на панськім подвір'ї, що цілу ніч бреше і не зазімає...

1 паруб. Гляди лиш, не дуже розпускай губу, щоб часом не пошкріб її вирлом!...

Гапка. Немала кого боятись!

Всі: Та годі вам сваритись!

Дівчина. Де зйдутця, зараз і почнуть гризтись.

1 паруб. Я не собака!...

Гапка. Гірш!...

Дівчина. Знову?

Гапка. Хай йому біс! Справді, дівчата, збиремось у неділю, та заспіваєм Марії весільної, хай і нас приймає у свою хату!

Хлопці. А нас і не кличеш?

Дівчина. А ви самі дороги не знайдете?

1 паруб. Та не те, а в купі веселіще.

Дівчина. Та заходьте за нами...

Хлопці. Гарзд!

2 паруб. А ну поки до весілля, заведіть якої на дорогу, тільки цур не сумної, бо й так чогось у грудях тисне...

Дівчин. То й починай сам...

2 паруб. Коли я боюсь, щоб собаки не почали вить... Краще гуртом.

Всі. Гуртом! (співаючі пішли).

ЯВА 2.

Марія. (по співу). Диви нікого нема, здавалось, що тут вони співали: хотіла де кого із

них поїхати на неділю до себе, щоб не подумали, що я їх цураюсь... Ну, нехай другим разом...

Антон. Спізналися, моя рибко, за любовою розмовою, не примітили, як і час пролетів...

Марія. Як легко та радісно у мене на серці; здається обняла б отакічки (обійма за шию) і вмить з тобою, орле мій, полетіла б далеко, туди, за панський хутір, де ставитця широкій та просторий степ; де вітрець вільно гуляє по полі і своїми легкими крилами колиє зелену травичку і гойдає похучеми степовими квіточками!

Антон. Люба моя чарівнице! Яким теплом віє від твоїх ласкавих слів! Я не можу вимовити тобі, яке велике полумня широкого кохання палає у моїх грудях і якою силенною флелею воно рветься назустріч твоєму бажанню! Пригорнись, пригорнись до мене, мол ти зоре, нехай серце твоє саме почує його стражденний клік і заневитця в тім, що я говорю ширю правду...

Марія. Вірю, вірю, дружино моя! Вірю твоєму широму кохання і не можу, не смію не вірити! Хіба я не чую, який стогін лине із твоїх грудей, він свідчить мені про все...

Антон. Ще чотири дні і давнє жадане шаетя з'єднає нас на віки. Чи так моя пташечко?

Марія. Ще чотири дні і ми вільні, як птахи, знімемось і полетимо в зеленій гай, щоби між зеленими листочками звити собі власне, тепле кубелечко!

Антон. О, які золоті мрії наповняють твою молоду душу! Будемо ж молитись і ждати тієї щасливої хвилини. (співаючі пішки).

ЯВА 3.

Марина. (за ковом). А твоє яке діло? Що? Не твою, а свою!... І ти понеслаб, як би мала. (вийшла на сцену). Завідкі беруть, що самій нема чого продавати. Яка слизькоязика! І діло, що я курку беру (за лаштунки). Що ж то я в тебе іі украша чи як? І коли не йду все чинляється, як рен'ях до кожуха!... Ну, долечеш ти мій, коли небудь до жнив пісінок, геть патлі обірв'у; я не подивлюсь, що коло тебе соцький увивається! Тоді не тільки соцький, а й сам чорт на тебе плюнути незахоче! А ти моя зубатецька, не слухай тієї пащекуваті, нехай мене твоім слизьким лопатнем, собі на безголовья. Сто чортів іі по між роги, каже до мене все село парубків-ходе, і я з ними тільки те й роблю, що гультушки спрацяю!... Брешеш, хвойдо, я не з такого роду, щоб про мене міг хто сказати недобре слово. От ти, то ославита себе на все село: коли не заглянеш у вікно, то ціла юрба голодранців попивають горілочку (зітхає). Уже як я здержувалась, щоб не сваритця з нею, як догожала. Хотілось, бачите, з усіма в миру жити!... Краще ж жити в добрі згоді і сидіти за одним столом, чим кожен раз дупити очі і стрекотати мов сороки. Що ж рдіеш, коли в неї така ала натура. Я б іі ніколе не заціпала, колиб вона була як людина, а то хоч і не йди

мимо хати. І посадив же її ділько на дорозі: ніяк не обминеш. Ходімо моя рябесенька, та вклонимось Юдкові. Чикай слинява, чухатимеш ти коли небуть боки, як розвередиш мое терпляче серце!... Так обсмикаю, що й після смерти згадуватимеш. (пішла).

ЯВА 4.

Колесн. (боязливо озирається). Настав час збити те велеке діло, котре ст уже місяць не дає міні спокою, котре гонить мене і пхає в безодне море народного горя, щоб хоч одну краплину його випити своїм безпешним життям, щоб обмити свої забрудніні чужою кровію руки. Мир хрещений! Я жив, я втішався життям; я почивав в теплі і добрі, наївшись і напившись і міні здавалося, що таку долю я заслужив у Бога, що кожен той, хто щиро молитця, йому повинен мати те саме, і що той тільки не мав, і не має, хто не благав його милосердного. Міні здавалося, що я нікого не зобіжав, нікого не кривдив, що горе людей не залежало від мене... Аж приходять якісь невідомі люде, розповідають про все мирове житя, про горе, котре випада на долю темного люду і мої очі прозріли, полуда спала і я зрозумів, хто є та сила, котра орудує і керує долею народа; я зрозумів, що маленька частина тієї сили була і в моїх огидлих руках. Шо мое богатство було полито не однією каплею народної крові і ні однією сльозою, удів і сирот. Дякую вам невідомі, але часні заступники обездомлених,

що ви своїм світлим розумом відкрили мої сліпі очі і хоч пізно даєте можливість міні спокутувати свій тяжкий гріх. (оглядається). Спи хрещений мир! спіть обездолені сіроми!... Нехай не зна ваше чисте не забруднене серце того, що покаюний перед вами грішник іде платити податки тому, хто гострими своїми когтями впливався в ваше слабе, але чесне тіло, щоби висосати останню каплю вашої крові і напоїти нею таких же огидних, як і вони самі. І коли я виповню свої замірі, скиньте з мене хоч частинку моєї власної вини. Боже правий, коли ти справді всевидящий, ти бачиш, що не користь тягне мене на таке страшне діло, а кривда, та, що тягнуть на собі твої бідні і обездолені діти! Поможи ж міні стать заступником правди і вразуми мене, щоб як найкраще виповнити свої замірі! Спиж спокійно, трудова сіромо! Незабаром зійде сонце, котре освіжить і обігріє твое замучене тіло. (пішов).

ЯВА 5.

Грицько. (п'яний).

Та й орав мужик край дороги,

Та й орав мужик край дороги,

Гей соб, цабе рябий тпру...

Край дороги Гей!

Гей соб, цабе рябий тпру...

(тпру говоре в той мент як виходе на кін).

Що за щасливий той чоловік, хто має багато приятелів: до кого не прийдеш зараз тобі чарупинка так і пливе у горлянку. Шкода, що

дуже дорога, не кожному можливо її мати. А що за добра, та солодка ота кристальова: здається день і ніч пив би і не спротивляв! хе, хе, хе! Горе, що я не родився великовченим, а то чортового батька ходив би по під хатами, та нюхав де чаркою смирдить... Зробив би собі свою власну машинку, та й цідив би що дня, по дві кварта. Колиж дяк не дуже дбав про нашу науку — просвіту — боявся, щоби школярі не відбили від нього хліба. Тільки й навчив: Аз, буки, веді, та різних глаголів, а з чого робитця горілка і як робитця — не хотів навчити... Сам, бувало, смоктав, як вуж і чути було, як з його писка вилітав горільчаний дух... Школярі аж язика облизували, неначе після меду, а от ніхто не дошолопався, щоб самим її робити. (лавза). Погано бути темному. (співа).

Навчи мене любий дяче,

Як горілку здобувать,

А я тебе буду батьком

За ту ласку велнчать.

(на економії видко велике світло). О, що за okazія! на панськiм подвір'ї? Яке світло розлягається по селі. Отам житя веселе! А горілка річкою тече. (співа). Світися, світися, Новий Єрусалиме!
(пішов).

ЯВА 6.

Колесн. (збентежений). Чуть у самі руки не вліз тому непросипущому п'яниці. І яка мара ним гадає по селі в таку пізньню добу? Ох, як стукає в грудях неначе ковалі модотками дуп-

лять по моему серцю. (дивиться на пожежу). Гори, гори нарідний кровопійця! А ти заступниче бідолаг ховайся, ховай све грішне тіло від їхнього правидного суду! (хоче йти, але за коном гомін. Присідає під тин).

ЯВА 7.

Марин. (за коном)

Очеретом качки гнала,

Спотикнулася, тай упала... і т. д. .

(жире яблука і бублики). Дивітця люде добрі, чим я ще не молодиця? А ота слинява кричить на мене: „Стара хвойда!“ Та я ще матері твої чортяка в очі, як моргну оком, то хлопці як комарі полетять за мною. (ість). Ах ти задрипанка! Ти думаєш я не знаю хто ти така? Я п'ю за свої гроші. (співа).

В мене курка неслася,

Я за яйця впилася...

(йде близько до тину. Колесник злакавшись тика).

Що за мара?! Свят, свят, свят!... Упир! Ей Богу Упир!...

ЯВА 8.

Соцьк. (вибіга). Хто тут?! Якого бісового батька галаснула? мов ошкварина гарячню водою?...

Марин. Ой, гірше, ей Богу гірше!

Соцьк. Та що скоїлось кажи?!

Марин. Упиря, дядечку, бачила, присей Богу Упиря!...

Соцьк. Чити не сказилась? Де?!

Марин. Отам під тином сидів. Я тільки наблизелась до тину, а він, як скоче з віттіль, як заляскотить, як заргоче, та так мене всю полумням і обдав. Я хрещусь, та творю молитву, а він, а ні з містя, регоче та танцює.

Соцьк. Та деж він?

Марин. Заждіть, дядечку, я розкажу вам все. Еге, кажу, а він ні з місця... Що тут робить? Прийшла міні в голову думка: котрою закликають Упирів. Я й кажу: Амінь, амінь росипся!... Що ж бо ви думали? Як підскоче упирь, аж вище дерева, та як гримне об землю і немов крізь землю провалився!...

Соцьк. А він не похожий часом на тебе?...

Марин. Хвалити Бога ні. Постатью на Івана Колесника скидається, а обличча не примітила; тільки ріжки стирчать, як у дякової кози, а хвіст довгеменний аж по землі волочитця!...
(вибігають люде).

Соцьк. Ну, ходімо люди добрі, рятувати, що можна, а про упиря завтра поговоримо.
(всі пішли).

Марина. А може це упир в соцького перевернувся? Десь він так притьмом з'явився, що й не зогляділась.

ЗАВІСА.

ДІЯ 3

ЯВА 1.

Середина хати Колесника. Наталка сидить на ліжку, а Хома і Харитина на ослоні, біля столу.

Хома. Скажи на милость Божу, яке зкоїлося з чоловіком! І хто міг би подумать, що Іван здібний був на таке бунтарське діло? Тож здавалось, що такий чоловік і курки не зобідить!...

Харит. Усяко буває!...

Хома. Усяко буває! Та яж слава Богу, знаю Івана не перший рік: умісці зросли, умісці поженились, тай у місці жили аж до цього часу... то кому ж більше знать, як не міні Іванові думки. Яж кажу, що за яких 30 років, я не пам'ятаю, щоб він гримнув на кого небуть. Дивно... Чи не запримітили ви часом чого такого, що могло би звернуть його з цієї дороги?

Натал. Я тільки одно пам'ятаю, що в той самий вечір, коли ви були в нас і балакали про діточок, приходило якихсь два странники. Старий закликав їх у хату і зветів мені злагодити вечерю. Після вечері він довго з ними розмовляв, про що я не чула. На рещті, коли він виряжав їх з хати, вони пообіцяли ще раз навідатись. Одначе я їх більше не бачила, а що старий змінився з того часу, це дуже міні пам'ятливо. Скільки разів я поривалась спитати про його розмову з ними, але він неначе й не примічав цього і все рвався ніби до якого діла. А иноді гляну з хати у вікно, а він сидить у дворі на перелазі, голову звівши і видко бу-

ло, що тяжке він щось мав на серці. Такий мене жаль обгорне: так і хочитея кинутця до нього, обняти його примусити сказати всю правду. Але якась кевидома сила схоче мене і не пускає. Стою я, а сльози капають. Так мабуть було неділь зо три, до тієї хвилини, коли в нашу хату прийшли соцький з Урядником і потягли мого старого в острог. О, Боже, Боже! правий за що ти мене заставляеш так страшенно мучитись, нащо вириваєш з грудей моїх моє нещасне замучене серце!...

Хома. Не пиклуйся, Наталко! все ідно нічого не поможе. Вже коли судилося йому стати на такий шлях, то ніякі благання і сльози не допоможуть вернути його на стару стежку. А жалко, дуже жалко, що наше приятельство так нікчемно кінчається. За таке діло певно по толовці не поглядять!...

Натал. Як?! Від вас я порадонокжді себе ждала, а ви бачу, шурлетесь нас за вінцо? Щож я, або він вам заподіяли поганого?

Хома. Та міні ні він, ні ви, нічого поганого не зробили, а бач тепер світ такий, що зараз починають косо дивитьца на тебе, коли в твоєрешницюком поводишся по братські. Зараз тебе і почнуть чиплять усякі прозвіська. Ти не бердся, Наталко, але я тобі по ширості скажу, що яكدсь не зруки те, щоб мій Антон Женивея на твоїй Маві.

Халит. Не зруки, та ще й як не зруки!.. оди очі виклюють!...

Натал. Так! Щож силувати його, ні ф-ні

дочка не можемо. Коли чоловік справді, боїться заприятати свою честь тим, що батько його мотодей сидить в острозі за якусь провину, в котрій він і сам не певен, то його свята воля відсахнутися від неї і шукати своє щастя в другій хаті, в другій семі!... Сором вам, Хома, будучи приятелем нашим до яких 30 літ, говорити такі речі. Та ви ще навіть, не певні в тім, що цей Іван є винуватий!

Хома. Нарід не пита чи винуватий ми ні; а побаче на чоловікові сіре тюремне убрання, зараз і почне цвіркать... А тут не тільки одежина, а кажуть слідователь має справжні доказательства, що пожежу панських будинків вчинив твій чоловік. Мені дуже жаль, що ці доказательства знайшлися, бо цим теряеш усяку надію на його визволення.

Натал. Навіщо мучете ви мене?! Навіщо катвете і без того пошматане серце?! Навіщо однімаєте останю надію, котра ще піддержує моє життя?! О, люди ви з кам'яною душею, завіщо глумитесь надімною? Чи вже винна у тім, що зкоїлося таке лихо?!

Хома. Яка ти неврозумлива Наталко! Ми прийшли заспокоїти тебе, а ти почала дорікати! Я, бач, нехочу обманювати тебе непевними надіями, через те її кажи те що мислю... А як би й справді сподобив Господь твоему Іванові вернутись з острогу не заганьбеним, тоді й тобі радше буде: неначе мерця з того світа побачиш!

Натал. Годі, годі! Не можу я слухати ваших

речей: вони горячим жилізом шпигають мое тіло...

Хома. (піднімаєця). Ну, бувай здорова! Дай Боже тобі діждатись того щасливого дня, коли твій чоловік здоровий і не вредимий, повернетця до тебе! Эх горе на світі робитця тай годі!

Харит. До забаченя, Наталю! Побалакайте ж з Марією так легенько, щоб не стривожити, про те, що вона вільна тепер, бо мій Антон не женитця на ній!

Натал. З Богом! Не печальтесь. тітко, за неї ще здужатиме пережить вашу образу, ідіть краще пеклуйтеся за своїми дітьми!...

Хома. Та на віщо сваритись? В приятельстві жили, в приятельстві і розійдемося!... (клякюпя). Бувай Здорова! (пішли).

ЯВА 2.

Натал. (сама). Так он яка правда?! От яке приятельство сиділо в ньому більше 30 років? Он якими улєсливими речами він улазив у душу Іванові, щоб віддав Марію за його Антона?! Тепер не треба, тепер йому сором, що дочка підслідственного острожника буде невісткою поштивого хазяїна?! О, недолюдки! О, зрадники нікчемні! Якої милости ви ждете від Вседержителя за ваші нелюдські, а діявольські вчинки?! Якими муками вас слід за те покарати?! Вони тішатня... тішатьця тим, що нічим не прогнівивша їх людина по своєму непорозумінню, або й безвинно гине на очах усього миру, не

благаючи жадного поратунку! Вони прийшли заспокоїти мене... Вони жалкують, що марно приятельство гине, а що не слово то гадючий яд так і капає на самісенькі рани змурдованого серця... Боже, Боже! Тиж любиш свій мир хрещений? Тиж один наш отець і заступник! Навіщо ж ти дозволяєш так глумитися над невинними твоїми діточками?! Чим же я тебе прогнівила, милосердний?! Що ти, до тяжкої муки за свого любого чоловіка, ще й глум людський посилаєш?! Зглянься наді мною! Зглянься над моєю єдиною донечкою, котрої жити без батька загине, як скошена зелена травиця! Верни мені мого любого Івана; Не попусти неправді панувати над миром Твоїм! Я серцем чую, що він не винен перед тобою! Прости, прости йому Боже! Широ тебе милосердного благаю!
(припада до столу).

ЯВА 3.

Марія. (входить). Знову, мамо, плачете! Скільки я вас просила: покиньте сумувати, серце мое шипоче міні, що татко не винні і після суду повернетця до нас знову, (обнімає). Годі, любя моя мамко! Заспокойтесь!...

Натал. (ридає). Доню, доню, моя безталанна! Тяжка кара злетіла на нашу хату, і рве і шматує попереднє щастя!...

Марія. Що стало ся з вами? Чого ви так збентежені? Чи може ще що небуть трапилось!

Натал. Всі цураютьця нас, всі глузуют над нами і жбурляють в вічі камінне...

Мар'я. Та що це ви? Мамо, голубко! Хто глузує, хто жбурляє камінням?

Натал. Той, кому ми вірили більш усього на світі... Хома цураєтця нас і не дозволя своєму синові тебе брати!...

Мар'я. (блідна). Як?!

Натал. Каже, що йому соромно, щоби дочка острожника була його невісткою...

Мар'я. Це правда?! Мамо! А він же присягався, що ніяка сила не застане його змінити свої думки; що ніщо в світі не примусить його розстатися зі мною!...

Натал. Всі, донечко, присягають поки не трапитця якого лихає а опісля тікають світ за очі...

Мар'я. Від кого це ви довідались?!

Натал. Він зараз тут був з Харитиною...

Мар'я. І Антон був?

Натал. Ні...

Мар'я. То може, мамо, Антон їм не казав про це, може вони сами так порішили?

Натал. Вони просили переказати тобі, що не дозволять йому взяти шлюб з тобою...

Мар'я. Так! і сьому причина та, що мій батько може й невинно, сидить у острозі? О, таточку, любий мій таточку! Тяжко тобі сидіти за мурованими стінами і ждати невідомої долі, а і нам тяжко зоставатися між людьми на глум та на поневірання... Матінко, рідненька! біжіть зараз до Марини та розпитайте: про що її питав слідователь. Може вона подасть хоч ма-

несиньку надію. Вона учора іздила до нього на допрос...

Натал. Добре, доненько, я піду... (зодягається).

Марія. Та небарітця, бо ви нездужаєте...

Натал. Нежурись, доню, якось доплентаюсь.
(пішла).

ЯВА 4.

(Марія сама).

Марія. Так он чого моє серце мало не вискочило з грудей оціми останніми часами... Он чого воно мов несамовите рвалося на часті!... Воно чуло, що до ідлого горя пливе друге і сили йому не хватає все це перемогти. Деж ти моє сонечко ясне, що гріло і голубило мене мов зелений барвінок? Де ти, той, із грудей котрого вилітали страшні клятви і палкі речі про щире кохання?! Антоне!... Шастя моє, моя надіє! Навіщо ж ти цураєшся своєї милої, чим я винувата перед тобою? Хіба тим, що без міри тебе кохала, серце й душу тобі віддала? Що вірила тобі, як самому Богу і вірючи сврю я честь тобі віддала?! О, гірка зрадо! Смійся міні в вічі, плюй на мене, топчи мене ногами!! Нехай дівоче серце знає, що не все то кохання, що лине з козацьких грудей... Що часами від нього несе огидлю і соромливою жагою!... Упийся тепер, Маріє своїм коханням! Дай волю сльозам і жди того страшного суду, коли повинна будеш дати відповідь за свій гріх тяжкий!... А через кого?! О, таточку! Через вас усе це сталося; через ваші очі покриті темною

полудою зкоїлося таке лихо! Навіщо? Навіщо ви і себе і нас з матінкою ховаєте живими в землю?!... Злая ти неправдива доле! Навіщо пхнула його на такий страшенний гріх, чом не спинила його, коли він простягав руки, щоб зруйнувати наше життя!... Матінко моя люба! Чи зможеш ти перекопати всі ті тяжкі муки, котрі гнітять тебе і гнуть до землі з кожним днем, з кожною хвилиною?! Чи зможеш ти втримати в собі серце, коли твого чоловіка, а мого батька закують в кайдани і поженуть на віки в далекий холодний край, де сонце, кажуть, рідко буває і де великі грішники до смерти спокують свої гріхи!... Таточку! Щож ти наробиш?! Нащо влив отрути в наше щасливе життя?! Де ти? Чом не подаси свого голосу утіхи?! Стривай! Що зо мною?! Я винуватю свого батенька в тім, чого він ніколи не здолав би зробити... Його ласкаве, та щире повоження з людьми завжди було утіхою нашої семі. Його чиста, як янгольська душа нікоде не горіла жагою пімсти навіть до своїх ворогів. Щож це, що скоїлось?... Боже, Боже правий! Дай міні сили зрозуміти ту невідому силу, котра держить його своїми пазурами і тягне на страшну і тернисту дорогу! Зжалься! пошли йому й нам терпіння....

ЯВА 5.

Антон. (Входе).

Марія. (кидається назустріч). Любий мій! Сокоде ясний! Скажи, скажи, що те, що говорили

твої батько й мати є неправда! Що любиш свою нещасну Марію і во віки не ростанеся з нею, хоч би кам'яна гора стала поміж нами! Скажи, що ми здолаємо перелізти через неї, щоби з'єднать наші молоді серця! Мовчиш?! Та то правда?! Чого ж прийшов?! Останню искру мого життя хочеш понести з собою?! Хочеш упитися останнею краплиною моєї крові?! і кинути на глум людям!!!

Антон. Бог з тобою, Маріє! Гріх тобі ремствувати на мене! Хіба я хоч словом обмовився, що не люблю тебе?...

Марія. (радісно). Так, ти кохаеш мене!! Милый, прости менє, з великого горя, я сама не знаю, що верзу! Обніми ж мене, як раніш обнімав, пригорни до себе і я серцем почую, що ти мій... Зігрій мене теплою ласкою кохання, хай я хоч на хвилину забуду своє тяжке горе...

Антон. Маріє! Не можу я критися від тебе: я люблю тебе щиро! У мене тільки і було радості, що думка про те, як ми поберемось, як перейдемо на своє власне хазяйство, збудуємо своє власне кубеличко... Я тільки і жив ціми щасливими мріями!...

Марія. А тепер?!...

Антон. Тепер?... Тепер несподіване лихо з твоїм батьком збаламутило мого батька й матір і вони не хочять мене благословити на шлюб з тобою...

Марія. І ти корися їх волі?

Антон. Мушу... Вони не дадуть міні нічого з хазяйства і пообіцяли вигнать з дому, коли я

не буду коритись їх волі...

Марія. Антоңе! Хіба нам треба їхнього добра? Хіба на самоті ми не зможемо добути собі кусок хліба. Аби серце завжди радістю блялось...

Антоң. А люди? Що люди скажуть? Вони не дадуть проходу ні тобі, ні міні... Все життя тюкатимуть та реготатимуть!...

Марія. Он чого ти боїшся! Одежина мого батька, котрий сидить закутний у острозі, примушує тебе коритись волі батьків?... Де сором твій, Антоңе, де те щире серце, котрим ти шепотів улесливі речі, і котрими ти взяв у мене все, що найдорожче в життю — мою дівочу честь?! Прислухайся сюди! Чи не твоя частина крови б'ється отут біля серця?! Іди, іди! Корися волі батьків, будь маминим синочком, а я зумію сама за свій сором терпіти...

Антоң. От яка бо ти! Та годі бо тобі!... Кажуж, що я проті свої волі... що...

Марія. Годі! Нам нічого більше розмовляти: ми не до парі одно другому: ти син богатиря, а я?... Ха, ха, ха! Я дочка острожника, котрій кожен і іти можеш сміливо в вічі плювати!... (

Антоң. Та схаминись!...

Марія. Схаменися ти! Ти напоїв мене отрутним зіллям, ти обезславив мене перед усім миром, ти розшматував моє дівоче тіло! Геть з очей! Лети мерщій у свою господу та порадує старіх, що гарно по чесному скінчив діло!...

Антоң. Я не думав що...

Марія. Не думав, що я тебе так виражати-му? Ти думав, що я навколюшках благатиму тебе?! Геть в остальне!

Антон. Прощай, Маріє! Баче Бог, ти даремно гримаєш на мене...

Марія. Він простить мене за мої муки...

(Антон пішов).

ЯВА 6.

Марія. (сама). Сили небесні! Піддержіть мене, не дайте мені звалитися перш, ніж я побачу свого татка вільним з моєю милою матусею. Як що Твоєю волею святою, назначено міні вмерти раніш, обережи її стару похилу од глуму людського. Захисти її, стань заступником в її одиночистві!... (пауза). Пішов... Одцурася! ха, ха, ха! Каторжниця!... Йому не до парі! Так, так приступнице світова, тобі місце в річці, або на бантині, а не між чесними безгрішними людьми. (Входить Наталка). Мамо! (зодчаєм) Мамо-о! (пада).

ЯВА 7.

Натал. (Нахилившись над нею, гладє по голови і гірко плаче).

ЗАВІСА.

ДІЯ 4; ОДМІНА 1

ЯВА 1.

Обстановка Російського Окружного Суду. Як підніміється завіса перед судом стоїть на допросі свідок соцький.

Предсід. Розкажіте, свідѣтель, каким образом ви узнали, что в этом дѣлѣ был замѣшан Иван Колесник?

Соцьк. Та певна річ, Ваше Високопривосходительство! що значитця, як будучи по правді сказати у должности Соцького, я повинен глядіти, щоби мимо моїх очей не проскочило ані жадне підозрительне лице, а особливо, не вам кажучи, в таку добу, коли всі курі посідають на сідало! Значитця громада знала кого збірал на соцького, ото-ж бачите Ваше Високопревосходительство за таку велику шанобу до мене і я мушу вдовольняти началство... Через те що...

Предсід. Да я не про то спрашиваю...

Соцьк. Про це саме, про це саме Ваше Високопривосходительство! А тільки заждіть хвилину, бо я ще не скінчив... У той самий вечір, коли згоріли панські будинки, я робив обход по селі... Я роблю обход кожен вечір, як тільки курі посідають на сідало... Отож бачите іду я селом та й замислився. Стривайте, об чім я замислився?...

Предс. Это не интересно.

Соцьк. Де там не интересно, це дуже цікаво Ваш Високопревосходительство... бо у той самий мент якась нечиста мати, як не закричить:

„Світися, світися, новий Єрусалиме!” Що воно! думаю? Кинувся туди — нікого нема... Ви повірите, що в мене волосся стало дубом...

Предсід. Влиже к дѣлу.

Соцьк. Та вже близенько, Ваше Високопревосходительство! І коли волосся стало дубом, то шапка мало до долу не злетіла... Що не кажіть — страшно одному тинятися по селі та ще в такий час, коли всі курі на сідалі позасиляють... Я кинувся поза Марковою хатою, що може знаєте стоїть біля самого вигону, тай вискочив на вулицю, а тут світ міні так і вдарив у вічі, а в ушах так заляскотало: „Упир, Упир!” Чи не матері твої ковінька! Що за чортяка гадає по селі?! Я вже підняв руки, щоб відхреститця від сатани, аж зирк вона в Марину перевернулась — стоїть і лупає очима...

Предсід. Прошу короче свитѣтель!

Соцьк. Як ви кажите?

Предсід. Прошу короче!

Соцьк. Якого бісового батька дерешся? питаю. Кэже: „Упиря, дялечку, бачила!” Ото хай його маму мурдує! Де? „Отам під тином!” Я знаєте, не вірив би клятуші п'яні бабі, та коли ж сам чув, як він співав... В той час, коли Марина росповідака міні про Упиря з села почали збігатись люди і кричати: „Пожежа!” Я кинувся туди, щоб дати роспоряження... Отже нічого не вдіяли: всі будинки погоріли... Хвалити Бога пани живенькі пооставалися.

Предсід. А гдѣ вы нашли вот эту трубочку?
(показує бузиннову дудку неначе сопілка).

Соцьк. Бачите, Ваше Високопревосходительство! Коли ми повертали з пожежі, я все думав хто б то міг підпалити економію? А далі прийшов міці у голову Упир, що ховався під тивом. Чи не був то часом злодіяка який! Розміркував собі тай пішов на те саме місце подивитися думаю: як будуть чоловічі сліди, то певна річ, що злодіяка якийсь переховувався, а як Борони Боже копити, то Марина не збрехала, що був чорт. Слідів я не розібрів, а замість них найшов отсю дудочку...

Предсід. Вы такой же кусок нашли еще в домѣ Ивана Колесника?

Соцьк. Так точно! Ваше Високопревосходительство! Коли я вспомнив, що Марина казала, буцім Упирь той скидався костатю на Колесника, я доложив об цім Господинові Врядникові, а він пішов зі мною до нього в хату, тай знайшов ще одну дудочку, але без дірбчок...

Предсід. Вот эту! (показує).

Соцьк. Еге, еге! Точіісенько цю саму!...

Предсід. Не помните вы, как объяснял Колесник присутствие в его хатѣ этой палочки?

Соцьк. (мгетця). Цеб то як?

Предсід. Вы не понимаете о чем я спрашиваю?

Соцьк. Так точно, не розумію...

Предсід. Я спрашиваю: что говорит Колесник, когда ему пред'явили обѣ палочки. Не говорит он как одна из них попала в его хату?

Соцьк. От за це вже не пам'ятаю... Та я так думаю, що на топливо...

Предсід. Больше нічого не знаєте?

Соцьк. Ні, ні, це все, що я сказав...

Предсід. (до прокуратора) Не угодно ли.

Прокур. Не знаєте ли ви, свідѣтель, бывали ли у Колесника, незнакомья вам лица?

Соцьк. Я добре пильную у силі за кождим, але не примічав, щоб хто заходив до нього з чужинців.

Прок. Я не имѣю больше...

Предс. (очима пита адвоката, чи бажав він задать питання свідкові. Той відповідає ні). Садитесь свідѣтель! (дивитця в папір до Пристава). Пригласите Марину Грибовскую!

ЯВА 2.

Марина. (іде оглядаючись).

Предсід. Ви Марина Грибовская?

Марина. Так точно, Господин Судья!

Предсід. Разскажите что вы знаете по этому дѣлу.

Марина. По якому це ділі?

Предс. О поджогѣ економіі Шавінскаго...

Марина. Що ж я знаю? Згоріла тай годі!...

Предс. А как вы думаете, она сама сгорѣла, или ее кто нибуть поджог?

Марина. Для мене байдуже.

Предс. Однако вы подозрѣваете кого либо в поджогѣ?

Марина. Як же я могу підозривати? Хіба я ходила палить з ким?

Предс. Гдѣ вы были в тот вечер, когда сгорѣла економія?

Марина. Ходила до Юдки — курку носила йому продавати.

Предс. Так-с. А когда возвращались домой кого ви повстрѣчали?

Марина. Упиря, ваше благородіє!

Предс. Да бросьте, какой там упир!

Марина. З рижками і з хвостом....

Предс. Не узнали ли вы в том упырѣ Ивана Колесника?

Марина. Хай Бог бороне, щоб хрещені люде в упирів перекидались....

Предс. Однако, вы говорілі Соцкому, что Упырь тот был похож на Колесника?

Марина. Не пам'ятаю!...

Соцьк. (з публки). Казал, казала, Ваше превосходительство! (його Пристав садове).

Марина. Може й казала. Певно мені тоді так здалося...

Предс. (очима пита Прокур. а потім адвоката).

Адвок. Скажіть свідок, ви не випивали з ким небуть по чарці перед тим, як іти до дому?

Марина. А твое яке діло?

Предс. Потрудитесь отвѣчать на всѣ вопросы которые вам предложать!...

Марина. То ви питаєте...

Предсід. Это защитник подсудимого Колесника и вы должны ему отвѣчать также, как и мнѣ!

Марина. Що я з ним буду балакати! Що він був там йому заплатили, то він до завтраго брехатиме!...

Предс. Замолчите! Если вы еще позволите

держать себя так в присутствіи суда, суд оштрафуєт вас и посадит под арест!

Марина. (сердито). Нехай пита!...

Адвок. Випивали ви по чарці, як виртались до дому в той вечір?

Марина. В який вечір?

Адвок. Тоді, як зустрілись з Упирем...

Марина. Пила за свої гроші!..

Адвок. А чого ви не йшли дорогою, а полізли під тин?

Марина. А якже! Ось зараз почну вам розказувать чого я під тин ходила! Треба було!...

Адвок. А скажіте! Івана Колесника ви знаєте, як чесного чоловіка, чи може помічали за ним що недобре?

Марина. Нічого я не помічала...

Адвок. Я не маю більше...

Предс. Садитесь!

Марина. (іде і оглядаючись сіда на крісло Пристава, Той просє її сісти меж бубликою). (

Предс. Суд об'являєт перерив на 15 минут!
(ідутъ в ідні двері, присяжні в другі).

ЯВА 3.

Адвок. (до Колесника). Настала послідня хвилина. Вибірайте, що краще: або признайтесь і ждїть оправдання, або навіки попрошайтесь з жінкою і дочкою, котра і так ледве живе...

Колесн. (з жальом погляда на Наталку). Та яж нам сказав всю правду! Не винуватий я в цім...

Адвок. Пам'ятайте ж, що дудочка, котру показував предсідатель, сама свідчить за все,

і як би навіть не було, ані жадного свідка, то й тоді ваша вина не сховалась би. Це бачуть присяжні засідателі і вам краще сказати їм всю правду. Вам жаль стару, ви боїтесь, але ви ввірили мені свою заштиту і я як ваш приятель ражу вам: розкрийте своє серце, нехай мир узнає правду..

Колесн. (стрипинувшись). Добре! Я все скажу, тяжко мені критися з неправдою!...

Адвок. Спасибі. (жме йому руку). Своім рішенням ви мені надію подаєте!...

Прист. Суд іде! прошу встати. (всі встають).

ЯВА 4.

Тїж, суд і присяжні.

Предс. (сівши на місця). Дїло слуханієм продовжується!..

Адвок. Господин Предсідатель! Мій підзащитний бажає принести суду своє признане.

Предс. Ви жєлаєте сознаться?

Колесн. Так точно Ваше Високопрєсвосходительство!

Предс. Тогда розкажіте все по порядку.

Колесн. (спєршу трєсетя). Господа судї і ви панове засідателі! Велике нещастя спідкало мене на старості літ! Я й сам гаразд не пам'ятаю звідкіль злетіло на мене таке лихо. А все таки своїм серцем я почуваю, що я винуват, що я вчинив тяжкій гріх, котрий мені старішно нести з собою в домовину! Вислухайтеж мене панове засідателі і покарайте — що найтяжчою карою!.. Вісім місяців тому назад у вечері, я вий-

шов з хати на вулицю, щоби покликати доню до господи. Вона стояла з парубком Антоном, сином мого приятеля. і любо, як соловейко щебетала з ним. Побачивши мене, вони соромливо розійшлися і похнюпивши голови чикали що я скажу. Батькове серце, повне любови до свого чада, бачило, куди його пташка направляє крильця! У той самий мент, коли я звів їх до купи і дав свою батківську згоду на шлюб, до мого двору підійшло два странники з торбинками на плечах. Мені дуже радісно на серці було і я як дорогих гостей закликав до своєї господи повечеряти вмісті і відпочити. Вони згодилися тільки просили дати їм попоїсти окремно, а коли усе було готове, покликали мене у кімнату. І той час, коли я переступив поріг кімнати де вони сиділи, став тим часом, котрий привів мене перед ваші світлі очі, щоби дати відповідь за свою слабість, за свій гріх учинений мною в часи душевної скорби. Коли я вже розпочав з ними балачку, вони призналися, що є не Христові странники, не старці, котрі здобувають собі шматок хліба, творяче молитви Господні, а є заступники усього бідного, пригніченого люду, котрий, як гола сарана степ, покриває своїм змученим, знівеченим тілом села і города великої і не обнятої землі... Вони назвали себе посланцями від великих вчених усього мира, щоби будити і образумити людей, щоби навчати їх як боритися за своє щастя за свою волю і правду! Мене спершу мов холодною водою обілляли їх не-

жданні речі, я весь тремтів і шукав містя куди б втікати від них, а далі жах мій пройшов: Мені здавалося, що зо мною сидять і розмовляють мої рідні брати, котрі повернули з того світу. Багато вони говорили про дещо, багато примірів вони викладали перед мої очі і мені стало ясно: моя полуда на очах тріснула і я узрів де ховається те зло, котре примушує нещасну сірому продавати останню корівчину і вести гроші до шинку... В кінці розповідання, мої приятелі назвали мене товаришем і просили ще коли небудь зайти. Так ходили вони до мене по ночах зо три неділі до того менту, поки я н згодився, з цілею вигнати поміщика з села, щоби земля досталась бідноті, підпалити його маєтки. Після того я їх більше не бачив. Вони самі навчили як це зробити, щоби не попастись, самі змайстрували бузинову трубочку, самі затягли в неї губку. Я вибрав таку добу, коли по моїй думці всі спали і пішов виповнити свій перший замір. На подвір'ї у панів не чуть було нікого: я запалив губку і підійшовши до головного будинку увіткнув її в стріху. Будинок загорівся не зразу, а дав міні можливість утікати гін за двоє. Може б я так і дома опинився, колиб на той гріх не наскочив на тітку Марину... Далі вам панове засідателі відомо все... Судіть мене як перед Богом я сказав вам щиру правду... (сів).

Предс. (до Прокуратора, а потім до Адвоката). Довольны ли стороны признаніем подсудимаго? (ті подають вид, шо годяться). В виду не послѣдо-

вавшего возраженія сторон, суд постановляет судебное слѣдствіе по этому дѣлу прекратить и приступить к тренію сторон... Ваше слово Господин, Прокурор!

Прок. Господа судьи и господа присяжные засѣдатели! Ви видите какой закоренѣлый преступник сидит перед вашими глазами! Вы видите сколько затаенной злобы и преступнаго темперамента просвѣчивается в его блуждающих хищных глазах! Этот человек, совершив тяжчайшее из всѣх преступленій, не был поколеблен совестью в теченіи семи мѣсяцев своего заключенія, что би принести раскаяніе перед лицом правосудія. Даже здѣсь, перед судом народным в лицѣ вас, господа присяжные засѣдатели, огрубѣлый и закоренѣлый нрав подсудимаго непоколебался! Под вашим пытливым но безкорыстным взглядом совесть его оставалась спокойной и только послѣдняя минута, минута приближенія расплати за свои злодѣянія, заставила его искать спасеніе в сознаніи. Господа присяжные засѣдатели! Факт преступленія на лицо! И совершившій это преступленіе должен получить заслуженное возмездіе! Я вѣрю, что вы не потерпите в своей средѣ преступнаго элемента, и постараетесь изолировать его своим суровым но правдивым: Да виновен и не заслуживает снисхожденія! (сѣв).

Предс. (до Адвоката). Ваше слово!

Адвок. Господа судьи, і ви панове присяжні засідателі! На вашу долю випало сьогодні рі-

шити будучність сього нещасного чоловіка! Ваше серце, ваша правдива совість повинна буде сказати: чи варто таким людям бути меж вами і питатися всіма житейськими благами, чи їм місце на каторзі, в темних і смердючих рудниках? Ще сім місяців тому назад, він жив вільною птахою на своїм подвір'ї, угрузнувши в своїх хазяйських ділах... Сім місяців назад він мав щастя втішатися милим голосом своєї любові і одинокої дочки; ще так недавно йому здавалось, що нема щасливішої людини від нього! А от нині, він сидить перед вами, замучений, зкалічений, з тріснутим на двоє серцем і пригнутим до землі тяжкою долею, котра розбудила в ньому світлі і солодкі мрії і котра привела його стати перед ваші очі, щоби вислухати ваш приговор. Ви чули, панове, якими нестерпучими образами обкидав його пан Прокуратор? Ви бачили, як він жбурляв камінням в його короткі очі, щоби примусити його гірку чашу своєї долі випити до дна. Ви чули й те, як він запевняв вас в тім, що перед вами сидить самий найзапеклійший в світі преступник! для котрого ви повинні дати саму найлютішу кару! Розберітця до ладу в його колишнім життю, розпізнайте його добре серце, котрим він не один раз відкликався на стогін і ридання своїх бідних односельчан, запевнітця в тім, що він завжди жив своєю властною працею і, скоріще віддавав своє чим брав чуже, і ви зрозумієте, що такі люди повинні жити і множитися, на сірому фоні нашого сірого безпросвітнього

життя, а не випхатися, як того бажає пан прокуратор. Ми всі спали і небачили, або часами не хотіли бачити, як спини наших братів угинались під важкими і непевними оброками; ми всі заплющали очі тоді, як нашого сільського бідолагу викидали з його власної, убогої хатини, за те, що він не міг своїми нездужалими руками заробити і заплатити накинутаго чиншу; ми як трусливі зайці тікали від нього і ховалися в своїх хатах, радесенькі, що нас це лихо минає... А його правидве і палке серце не знесло тієї тяжкої кривди, воно кинулося на поміч обездоленім калікам, не вважаючи, що смерть з гострою косою жинетця за ним по задку. Запевнившись в тім, що ярмо тяжких податків і безпросвітлої муки накладається на шиї бідного, темного люду панськими жаданнями, він палаючи жагою пімсти, забуває свою жінку, кидає свою любу і єдину дочку і кидається в море нагідних сліз і стогнів, щоби своєю твєрдою рукою, вирвати його з тієї безодні і показати йому чисту і певну дорогу, котра веде до другого, кращого і світлого життя! Він своїм ширим серцем любив нещасний прегнічений нагід серед котрого сам зріс і сам пізнав його гірку долю. В його грудях давно тліла іскра лютою пімсти протів гонителів народа, але не було кому дмухнути на ту іскру, щоб вона зайнялася і засвітилась великим полумням і спалила в собі народне горе, сльози і стогни, котрі широкими філями котились по безкрайному морі народного життя. І от ті, панове,

невідомі люди прийшли до нього і зробили це... Вони допомогли тій іскрі вирватися із грудей і стати світлою зорею на широкій дорозі, щоб освічувати шлях бездомнім і сиртам до світлого райського життя! Панове присяжні засідателі! Ви зібрались сюди, щоби сказати своє власне: „Винуват!“, або „ні не винувас?“ Пам'ятайте, що це буде останнє ваше слово, а його остання доля. Одначе, перше чим сісти на своє місце, я скажу скільки слів в відповідь пану прокурору... Він звертав вашу увагу на те, що підсудимий до останньої хвили не признавався в своєму гріху... Хто б із вас, панове присяжні засідателі, не зробив би сего ж? Колиб перед вашими очима, сиділа ваша люба жінка, а в вашій хаті вмірала од надруги ваша єдиначка дочка? І коли б ваше серце, тіло і душа була наповнені невимовним, безкраім коханням?!..... Одначе ви бачите, що і тут совість побідила щире кохання і преступник, як що не гріх його так звати, сказав вам всю правду! Йому тяжко було нести свій гріх в думовину, не спокутовавши його перед лицьом народа! Чи карі повинен такий чоловік?! Хіба не заради нас усіх він ніс голову свою на погибель?!!!

Предс. Прошу не розпростарнятися об этом!

Прок. Прошу занести это в протокол!

Адвок. Панове Присяжні засідателі! За довгий час моєї праці, мені не траплялося мати такого діла після котрого я міг би сказати, що виповнив свій обов'язок... Нині ж, коли ви одноголосно рішете: „Ні, не винуват!“ я спокійно

закрию мої очі, бо знатиму, що настала та щаслива хвилина, коли люди порозуміли одо-другого і не топлять солодкі та світлі мрії, а твердістю духу підтримують їх!..

(сів).

Предсід. (к Колеснику). Закон предоставляє вам послѣднее слово зашити. Жалаете ли вы что либо сказати?..

Колесн. (чуть держитця). Ні! не можу.

Предс. Разсмотрѣніе дѣла считается законченным! (до присяжных). Вам предстоитъ рѣшити два трудныхъ вопроса: виноват ли Колесникъ в приписываемомъ ему преступленіи или не виноват!.. Вы слышали с одной стороны сознание подсудимаго и рѣчь прокурора, с другой стороны рѣчь повѣреннаго. Вы должны строго взвѣснить заявленіе обѣхъ сторон и основывать свое рѣшеніе исключительно на своей совѣсти. Ваше рѣшеніе безповоротно рѣшитъ судьбу подсудимаго. (подає бумагу). В этомъ листѣ формулированъ полностью вопросъ вамъ надлежитъ лишь отвѣтити; да виновен или нѣтъ не виновен. При чемъ если бы при рѣшеніи голоса раздѣлились поровну, то рѣшеніе должно быть в пользу подсудимаго. (одає листъ : суд іде у двері, а присяжні у другі, в палатахъ застається лише публика, писарь і підсудимий).

Прист. (Коли почувъ дзвінокъ зъ дверей присяжнихъ)
Суд іде, прошу встати!

(виходе спершу суд, а потімъ присяжні).

Предс. (Подивився в бумагу, що подав йому Старшина). Читайте! (виртє назад).

Старш. (чита). Винуват лі Іван Колесник в тім, що 25 Октября 1905 року, з цілею вигнати із села поміщика Шавінського, щоби земля дістлась селянам, підпалив його будинки, сараї і стіжки? (трохи замовк, а потім знову чита). Ні, не винувен!

Прокурор. Как?!

Предс. (Спина його).

Колесн. (Мало не впаде).

Натал. (Миж лублікою). Боже!! Спасибі тобі милосердний!! (кидається до Івана). Іван, мое щастя! (невидержала і впала, до неї кинувся Адвокат).

ЗАВІСА.

ДІЯ 4. ОДМІНА 2

Хата Колесника. По полудні.

Марія. (стоить около вікна). Татусю, татусю мій ріднесенький! Як пташечку манісеньку ти голубив мене на своїх руках, як весняною квіточкою ти завжди втішався мною!... Ти мріяв, що я тільки одна стану заступницею і утішницею твоєї старости! А от нині, коли зрадлива фортуна привела тебе стати на роздорожжі, щоб примусити тебе вижити чашу гіркої долі до дна, твоя пташечка не може навіть бути з тобою, щоб обнять тебе в останній раз, щоб пролити свою горячу сльозу на твоїх замучених грудях! Не клини мене ріднесенький!... Не винувата я в тім, що мое серце замерло для цього миру: що на сім світі для нього нема біди чи утіхи! Навіщо ж я буду до твого неви-

мовного горя наддавати ще й своє, щоби твоя гірка доля, стала ще гіршою! Твоя люба і кохана донечка мліє від думки єдної, що станеться з тобою, але слабенькими своїми руками вона не може повернути те величезне мирове колиско, котре кирує волею народа і робе з нею як того йому забажається. Простиж мене! (здигнула). Ох, як у серце шпигнуло!... Гріх, гріх... мій б'єтця коло серця! (плаче). Антоне! любий мій! Навіщо хоч ти відцурався від мене? Чи яж тебе не кохала більше світу, більше сонця, чи немці думки завжди літали коло тебе і обвіювали вітром шастя?! Яку провину, який гріх вчинила я, що ти так без жалю кинув мене на людський глум. (пауза). Соничко с'яє, ласкає мир хрищений, обігрівляє і голубе своїх одиноких, але чесних сиріток, удов... а я... я загубила свою честь, утопила її, запродала Антонові, за ідин палкий поцілунок, за ідно слово щирого кохання... Я не чесна, я гидка нікчемниця, і не сонце повинно світити надо мною, не с'янне його повинно ласкати мою грішну душу, а темна темрява, черни дошки думовини повинні притиснути її і держати до днів страшного суду! (страшно). Так, так! туди, де стихають на хвилю людські стогни і горе... Нехай хоч матінка ріднесенька не буде чути і знати, що її люба дончка безстятя їй готувала... (побігла в сіни і через хвилю вернула з маленькою пляшкою). Прощайте!! Прощай мій коханий і нещасний татусю!.. В останню сю хвилину я молю Бога Милосердного, щоб він вернув тебе до моєї милої матусі!... Прощай

матінко! Тяжко тобі буде почути, що сирі дошки думовини скрили від тебе твою доню на віки, але щєб тяжче тобі було, коли б ти лочула, що квітка, котру ти своїми руками пи-стила і поливала, осоромила тебе перед усим миром!... (паваза). Прощай і ти, Антоне!... Я не винуватю тебе, бо сама у всім винна... Але на акраю могили я шлю тобі мое останне слово широго і не вимовного кохання!... Прощай весь і ясне сонничко! Земле сира тобі на віки оддаю свое грішне тіло!... (несе пляшку до губів, але в цей мент в дверех показуєця Колесник, за ним Наталка). (несамовито). Що це!! Таточку! Та-а-ту! (паде без чувствія).

ЯВА 2.

Колесн. (кидаєця до неї). Що з тобою мое щастя?!

Натал. (підніма пляшку, що впустила Марія). Боже, вона отроїлась!!

Колесн. Що?! Утроїлась?! (підводе Марію). Донечко, люба моя! Сім місяців мое серце рвалося до тебе, щоби обнять твою любову головку, щоби почуть із уст твоїх миле щєбетання, утішатись твоїм щастям!... Невже ж я на горе лютище в десять раз повернувся до тебе?!

Марія. (очнувшись). Я жива, таточку! Не турбуйся мій ріднесенький! Хвилі радости налетіли на мое слабе серце і звалили його!... Нездужаю я, таточку, підійміть мене (Колесник підійма і ложе на лѣжку).

Колесн. Квітчко моя весняна! На моїх

старих руках, ти скоро загоїш рану свого серця і знову розцвієш маковим цвітом і наповниш душу твого мученика батька повітрям тихого і щасливого життя!...

Марія. Таточку, мамо! Спасибі вам. Ви слали мене от другого тяжкого оріха... Я хотіла отроїтця: я не вірила, що є на світі така сила, котра вирвалаб тебе з кліщів праведного суду. Але Господь почув мою молитву і повернув тебе назад. Мамо, мила моя, обійміть мене, приголубте мене. Мені радісно зробилося на серці. Я чую, що мое тіло і душа знову оживають і знову просятця на весняне широке і просторе розділля.

Натал. Милосердний Боже! Ти спас її од смерті!... На нашу радість і утіху! Обережи ж її, підкрипи її сили і стань для неї вічним заступником в новому життю!...

ЯВА 3.

Антон. Маріє! (побачивши Колесника). Що?! Ви вільні?!

Колесн. Я вільний! Господь милосердний через серця засідателів не признав за гріх мій учинок і не хотів скарати мене!

Антон. О, яку радість велику я чую?!

Колесн. Тобі й не було чого сумувати! Ви й тоді раділи, коли мое тіло покривала сіра тюремна одежа; ви й тоді раділи, коли приходили і плювали в вічі слабі, нездужалі, але чесні і неперочні жінці!... Ви без жалю і без совисти

кинули і ростоптали весняний цвіточок, життя, котрого, ще тільки починало розпускатися!... Чого ж знову приніс своє ехидне серце?! Щоби розвержати її рани?...

Антон. Дядечку! прастіть! Не винуват я в тім, в чім ви винувате мене! Я не знав, що ви повернулись; я тільки чув, що серце мое кричало, билось і рвалось сюди, у цю хату, де я оставив все своє життя! Я посварився з батьком, з матір'ю, відцурався їхньої родини, богатства, усього і прилитів сюди, щоби склонити свою голову на груди моєї милої, коханої Марії і вмісті з нею впливатися солодким, вільним життям, або тягнути гірку безпросвітну долю!...

Колесн. Сліпі, непорозумливі люди! Ради своєї пики, ради богатства ім не гріх і не соромно губити перший молодий цвіт, котрий тільки і може подати нам надію на шкоре, нове і вільне життя!!

Марія. Таточку! Антон не винуват! Я чую в його голосі тепле і щире кохання! Не гримайте на нього... Антоне!

Антон. (кидається до неї). Зірко моя! Кам'яна гора, котра розрізняла нас тріснула на двоє і відкрила нам широкі і простору дорогу до щасливого, світлого, райского життя!...

Марія. Коханий! і пташечки весело защебечуть над нами, радіючи нашому щастю!... (Колесник і Наталка дивляться одно на другого, ніби не розуміючи).

ЧИТАЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

найбільшу українську часопись в Канаді, яка виходить тижнево по 12 і 16 сторін.

Український Голос коштує на рік 2 доляри.

Український Голос подає найбільше вістей з України, дописий з життя Українців в Канаді і ріжних вістей з Канади.

В Українськім Голосі знайдете наукові статі, оповіданя, смішне і ріжну всячину.

Запренумерувавши собі Український Голос, будете мали в нім найліпшого приятеля, з яким ніколи не розстанетесь.

Передплачуйте отже Український Голос і заохочуйте других до передплати сей часописі. Нехай не буде ані одної української хати в Канаді, в котрій не знаходив би ся Український Голос!

Передплату посилайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE

BOX 3626,

WINNIPEG, MAN.

Як потребуєте яких книжок, пишть за ними на повисшу адресу.